

СЕКЦІЯ «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ КУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

Гордієць Інна – викладач філологічних дисциплін ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж МНАУ», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У роботі проаналізовано наукові підходи щодо використання штучного інтелекту в освіті, представлено результати опитування здобувачів освіти щодо використання інструментів штучного інтелекту, а також запропоновано практичні завдання з української мови, в яких штучний інтелект використовується як засіб для розвитку критичного мислення.

Стрімкий розвиток цифрових технологій докорінно трансформував сучасний освітній простір. Однією з найбільш помітних інновацій стало активне впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес. Ці технології надають здобувачам освіти змогу швидко отримувати доступ до інформації, створювати навчальні матеріали та виконувати різноманітні завдання. Водночас їх масштабне використання породжує нові виклики та ризики. У зв'язку з цим особливого значення набуває поєднання застосування штучного інтелекту з розвитком критичного мислення. Головною метою даної роботи є аналіз досвіду науковців і викладачів-практиків у використанні штучного інтелекту в освітньому процесі, дослідження ставлення здобувачів освіти до цих інновацій, а також розробка практичних завдань з української мови, які сприятимуть розвитку критичного мислення за допомогою технологій штучного інтелекту.

Проблематика використання технологій штучного інтелекту у сфері освіти є предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених. На сайті «Google Scholar» можна знайти багато публікацій на цю тему. Науковці Антонов О. В. та Антонова О. Є. у своїй роботі зазначають, що нині більшість компаній, що займаються розробкою ШІ (штучного інтелекту), мають на меті якнайшвидшу комерціалізацію та виведення на ринок своїх продуктів, не передбачаючи наперед позитивних та негативних впливів на потенційну цільову аудиторію. Невирішеним залишається питання власності згенерованого контенту. Ще однією проблемою є відсутність чіткої нормативно-правової бази для використання ШІ в освітньому процесі [1].

Про переваги та недоліки використання цієї технології у вищій освіті йде мова у публікації М. Москалюка. Серед ризиків автор називає несамостійність

виконання завдань, написання рефератів, есе, курсових робіт, що ускладнює їх оцінювання; зниження рівня самостійної пізнавальної діяльності; формування залежності від цифрових технологій, негативний вплив на соціальну взаємодію між здобувачами освіти; порушення приватності, етичні проблеми та дискримінація [2].

Окремим предметом вивчення науковців став взаємозв'язок технологій ШІ і критичного мислення особистості. Толочко, С.В., Бордюг, Н.С., Годунова А.В. у своїй праці наголошують, що можна спрямувати цікавість підлітків до критичного мислення на реалістичне оцінювання можливостей і викликів, пов'язаних із штучним інтелектом. У свою чергу, розуміння основних принципів роботи ШІ стане ключем до ефективної взаємодії із цими технологіями[3].

Результати опитування, проведеного серед 70 здобувачів коледжу, показали, що 57% респондентів використовують ШІ кілька разів на день, 14% – щоденно, а 29% – кілька разів на тиждень. Більшість опитаних (57%) застосовують його для виконання домашніх завдань, а 29% використовують для пошуку інформації. При цьому 75% учасників опитування впевнені, що ШІ значно підвищує якість навчання, тоді як 11% дотримуються протилежної думки. Серед основних переваг штучного інтелекту 56% респондентів виділили зручність і економію часу. Щодо перевірки достовірності інформації, яку надає ШІ, 36% опитаних роблять перевірку завжди, 63% — інколи, 1% — ніколи. Водночас головним недоліком технології 71% здобувачів назвали несвідоме переписування інформації. Отже, більшість здобувачів освіти вже активно залучають штучний інтелект у процес навчання, тому важливо спонукати їх критично оцінювати цю технологію та сприймати її як корисний інструмент у освітньому просторі.

Вивчення філологічних дисциплін є ефективним середовищем для розвитку критичного мислення, оскільки включає в себе аналіз текстів, осмислення мовних закономірностей і формування аргументованих висновків. Наведемо декілька прикладів використання ШІ саме як інструменту розвитку критичного мислення під час вивчення української мови.

Починаючи роботу із ШІ, варто запропонувати здобувачам освіти дослідити, що таке ШІ, як він працює. Важливо, щоб вони розуміли, що ШІ не думає як людина, він працює на основі даних і алгоритмів. Він може помилятися, якщо дані були неточні. Запропонувати здобувачам освіти розробити алгоритм роботи із ШІ (наприклад: запит → відповідь → розуміння → практика → уточнення → перевірка) та дотримуватись його.

Інтерфейс чат-ботів зі штучним інтелектом часто нагадує платформи для обміну повідомленнями, що може створити у користувачів враження справжньої розмови. Це, у свою чергу, може призводити до порушення приватності. Щоб уникнути цього, варто розробити чіткі правила роботи із ШІ, які гарантуватимуть конфіденційність і безпеку особистої інформації. Здобувачі мають зрозуміти, що будь-яка інформація, надана для обробки ШІ, може зберігатися та аналізуватися.

Ефективність взаємодії зі штучним інтелектом значною мірою залежить від точності запиту та ролі, яку він має виконати. Можна запропонувати здобувачам сформулювати команду для ШІ та оцінити, чия команда мала найкращий результат.

Серед основних завдань штучного інтелекту виокремлюється розпізнавання дезінформації, або фактчекінг. Здобувачі мають здійснити перевірку отриманої інформації, яка може включати мовне правило, скріншот допису із соціальних мереж, уривок з інтерв'ю чи відеоматеріал. Вони мають проаналізувати її достовірність за допомогою алгоритмів ШІ та сформулювати стислий висновок.

Можна запропонувати здобувачам взяти участь у дискусії або дебатах, обговорюючи відкриті запитання, на які немає простої чи однозначної відповіді, наприклад: Чому?, Що, якби?, Які можуть бути наслідки?, Чи існує альтернативна точка зору?. Варто також звернути увагу на актуальні теми, такі як: У яких ситуаціях ШІ може приймати рішення краще за людину? або Хто має нести відповідальність, якщо ШІ припустився помилки?. У цьому контексті ШІ може відігравати роль ефективного співрозмовника, який заохочує учасників аналізувати ситуації з різних перспектив

За допомогою ШІ здобувачі можуть навчатись критично оцінювати твердження. Варто запропонувати для роботи два тексти з різними точками зору на якесь важливе для сучасного суспільства питання. За допомогою штучного інтелекту здобувачі мають проаналізувати ці тексти та з'ясувати, які аргументи є сильними, а які – слабкими чи емоційними. Це завдання не лише дозволяє практикувати навички критичного мислення, а й сприяє розвитку вміння аргументувати власні погляди та оцінювати складні соціальні явища в умовах цифровізації.

Моделювання ситуацій є одним з найефективніших способів розвитку критичного мислення, адже дозволяє здобувачам не лише теоретично, а й практично оцінити наслідки своїх рішень у різних сценаріях. Пропонуємо здобувачам рольову гру «Мовна політика в університеті», у якій вони виконуватимуть роль керівника навчального відділу, викладачів різних дисциплін, студентів, матимуть різні позиції, мають їх аргументувати і прийти до спільного рішення.

Отже, використання технологій ШІ у процесі вивчення української мови має значний потенціал для розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Інструменти ШІ можуть використовуватися для аналізу та оцінки інформації, розвитку навичок аргументації своєї позиції, моделювання дискусій, дебатів та життєвих ситуацій. Такий підхід має зменшити ризики бездумного використання штучного інтелекту та сформувати в здобувачів освіти привильні навички його використання.

Література

1. Антонов О. В., Антонова О. Є. Вплив сучасних моделей штучного інтелекту на розвиток критичного мислення майбутніх фахівців // Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 37. С. 755–768.
2. Москалюк М. М. та ін. Штучний інтелект в закладах вищої освіти: переваги та недоліки // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету : електронне наукове фахове видання. 2023. Вип. 15. С. 85–96.
3. Толочко С. В., Бордюг Н. С., Годунова А. В. Розвиток критичного мислення молоді в епоху розвитку технологій зі штучним інтелектом // Baltija Publishing. Riga, Latvia, 2024.

Коваленко Олена – к.філол.н, доцент,
професорка кафедри суспільно-гуманітарних
наук,
Одеський державний аграрний університет
Крицька Антоніна – викладач кафедри
суспільно-гуманітарних наук,
Одеський державний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ (МОВНА НЕВПЕВНЕНІСТЬ): РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ЯК МОВНОГО ФАСИЛІТАТОРА

У сучасній освітній парадигмі функціонування української мови та мов національних меншин розглядається не лише в лінгвістичній, а й у психологічній площині. Проблема «мовної невпевненості» є критичною для здобувачів та учнів, які перебувають у процесі переходу на державну мову або вдосконалення мовних навичок. Психологічний бар'єр – це своєрідний «фільтр», що блокує когнітивні ресурси людини під впливом емоційного дискомфорту.

Вчені виділяють тріаду мовної невпевненості, основу якої складають страх, тривожність, перфекціонізм. Тому для ефективної роботи викладач має ідентифікувати природу бар'єру, який зазвичай складається з трьох взаємопов'язаних компонентів:

1. Страх помилки (атихіфобія). Це найпоширеніший соціальний страх у навчальному середовищі. Здобувач боїться не самої помилки, а її наслідків: висміювання однолітками, зниження оцінки або втрати авторитету. В умовах двомовності цей страх підсилюється «мовним пуризмом» суспільства, коли за кожне вжите слово з іншої мови або неправильний наголос людина отримує зауваження. Це призводить до стратегії «краще мовчати, ніж помилитися».

2. Мовна тривожність. Специфічне відчуття напруги та побоювання, що виникає саме в контексті вивчення або використання мови. На фізіологічному рівні це проявляється як прискорене серцебиття, пітливість долонь або «ментальний блок» (людина забуває навіть добре знайомі слова і